Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (osmého senátu)

7. června 2012*

„Sociální zabezpečení migrujících pracovníků — Použitelné právní předpisy — Pracovník nizozemské státní příslušnosti, který pracuje na bagrovacích lodích plujících mimo území Evropské unie pod nizozemskou vlajkou pro zaměstnavatele se sídlem v Nizozemsku — Bydliště na území jiného členského státu — Účast v nizozemském systému sociálního zabezpečení“

Ve věci C-106/11,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Hoge Raad der Nederlanden (Nizozemsko) ze dne 11. února 2011, došlým Soudnímu dvoru dne 3. března 2011, v řízení

M. J. Bakker

proti

Minister van Financiën,

SOUDNÍ DVŮR (osmý senát),

ve složení A. Prechal, předsedkyně senátu, K. Schiemann (zpravodaj) a L. Bay Larsen, soudci,

generální advokát: P. Cruz Villalón,

vedoucí soudní kanceláře: M.-A. Gaudissart, vedoucí oddělení,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 1. března 2012,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za M. J. Bakkera H. Mengerem a V. J. de Grootem, belastingadviseurs,

— za nizozemskou vládu C. Wissels a C. Schillemans, jako zmocněnkyněmi,

— za Evropskou komisi V. Kreuschitzem a M. van Beekem, jako zmocněnci,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

* Jednací jazyk: nizozemština.

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu I nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství, ve znění pozměněném a aktualizovaném nařízením Rady (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996 (Úř. věst. 1997, L 28, s. 1; Zvl. vyd. 05/03, s. 3), ve znění nařízení Rady (ES) č. 307/1999 ze dne 8. února 1999 (Úř. věst. L 38, s. 1, dále jen „nařízení č. 1408/71“).

2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi M. J. Bakkerem a Staatssecretaris van Financiën (státní tajemník pro finance) ve věci povinné účasti M. J. Bakkera na nizozemském sociálním pojištění pro rok 2004.

Právní rámec

Unijní právní úprava

3 Podle čl. 1 písm. a) bodu i) nařízení č. 1408/71 se „zaměstnanou osobou“ rozumí každá osoba, „která je pojištěna na základě povinného nebo volitelného pokračujícího pojištění pro případ jedné nebo více pojistných událostí odpovídajícím odvětvím systému sociálního zabezpečení pro zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné nebo zvláštnímu systému pro úředníky“.

4 Podle čl. 2 odst. 1 tohoto nařízení:

„Toto nařízení se vztahuje na zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné a studenty, kteří podléhají nebo podléhali právním předpisům jednoho nebo více členských států a kteří jsou státními příslušníky jednoho z členských států […]“

5 Článek 13 uvedeného nařízení, který je součástí jeho hlavy II, nadepsané „Určení použitelných právních předpisů“, stanoví:

„1. S výhradou článků 14c a 14f podléhají osoby, na které se vztahuje toto nařízení, pouze právním předpisům jediného [členského] státu. Tyto právní předpisy se určují v souladu s touto hlavou.

2. S výhradou článků 14 až 17:

[…]

c) osoba zaměstnaná na palubě lodi plující pod vlajkou členského státu podléhá právním předpisům uvedeného státu;

[…]“

Nizozemská právní úprava

6 Článek 6 zákona o obecném systému důchodového pojištění (Algemene Ouderdomswet, Stb. 1956, č. 281) stanoví:

„1. Pro účely těchto ustanovení se za pojištěné osoby považují:

a) osoby, které mají bydliště v Nizozemsku, jakož i

b) osoby, které nemají bydliště v Nizozemsku, ale podléhají dani z příjmů ze závislé pracovní činnosti vykonávané v Nizozemsku

a nedosáhly věku 65 let.

[…]“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

7 Během roku 2004 měl M. J. Bakker, nizozemský státní příslušník, bydliště ve Španělsku a byl zaměstnán na bagrovacích lodích plujících pod nizozemskou vlajkou podnikem se sídlem v Rotterdamu (Nizozemsko). Svou pracovní činnost vykonával především v pobřežních vodách Číny a Spojených arabských emirátů. Bagrovací lodě byly zapsány v nizozemském námořním rejstříku.

8 Výměr daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení v Nizozemsku pro rok 2004, který byl M. J. Bakkerovi doručen, byl dotyčným napaden. Vzhledem k tomu, že Rechtbank te Breda zamítl odvolání podané M. J. Bakkerem proti tomuto výměru, obrátil se dotyčný na Gerechtshof te ’s-Hertogenbosch, který potvrdil rozhodnutí vydané v prvním stupni.

9 Gerechtshof te ’s-Hertogenbosch měl za to, že M. J. Bakker mohl být pro rok 2004 považován za účastníka nizozemského sociálního pojištění, přestože jeho pracovní činnosti byly vykonávány mimo území Evropské unie. Tento soud založil své závěry na skutečnosti, že se nizozemské právní předpisy v oblasti sociálního zabezpečení staly na dotyčného použitelnými na základě nařízení č. 1408/71, a konkrétně jeho hlavy II. Uvedený soud zejména shledal, že M. J. Bakker vykonával svou pracovní činnost na námořních lodích plujících pod nizozemskou vlajkou, tj. pod vlajkou členského státu ve smyslu čl. 13 odst. 2 písm. c) uvedeného nařízení. Skutečnost, že tyto lodě kotvily během bagrovacích činností v pobřežních vodách mimo území Unie, není podle Gerechtshof te ’s-Hertogenbosch rozhodující, neboť posledně zmíněné ustanovení nestanoví žádné omezení podle druhu lodi nebo místa výkonu činností.

10 Hoge Raad der Nederlanden, k němuž byl podán kasační opravný prostředek, má však za to, že existují důvodné pochybnosti o uplatnění hlavy II nařízení č. 1408/71 v projednávané věci.

11 Je názoru, že Gerechtshof te ’s-Hertogenbosch správně shledal, že výlučně z pohledu nizozemského práva nebyl dotyčný povinně účasten na sociálním pojištění pro rok 2004, neboť v tomto roce neměl bydliště v Nizozemsku ani zde nevykonával závislou činnost. Předkládající soud však má pochybnosti o domněnce, z níž vycházel Gerechtshof te ’s-Hertogenbosch , podle které dotyčný spadal pro rok 2004 do osobní působnosti nařízení č. 1408/71, což umožňuje na jeho případ uplatnit hlavu II uvedeného nařízení.

12 Předkládající soud v této souvislosti poznamenává, že definice pracovníka obsažená v čl. 1 písm. a) nařízení č. 1408/71 vyžaduje, aby byl dotyčný pojištěn na základě povinného nebo volitelného pojištění pro případ jedné nebo více pojistných událostí uvedených v tomto ustanovení. Klade si tak otázku, zda je možné, aby osoba nacházející se v situaci M. J. Bakkera, která výlučně z pohledu vnitrostátních právních předpisů není povinně pojištěna z důvodu, že nemá bydliště v Nizozemsku, přesto mohla mít postavení pracovníka ve smyslu nařízení č. 1408/71, a to z důvodu, že pravidla pro určení použitelných právních předpisů obsažená v hlavě II tohoto nařízení určují za použitelné právní předpisy tohoto členského státu.

13 Hoge Raad der Nederlanden má za to, že k zajištění užitečného účinku ustanovení hlavy II nařízení č. 1408/71 je na tuto otázku třeba odpovědět kladně.

14 Předkládající soud si však klade otázku, zda skutečnost, že dotyčný vykonal svou pracovní činnost mimo území uvedené v článku 299 ES, brání použití hlavy II nařízení č. 1408/71. Odvolává se na judikaturu Soudního dvora, podle které se pravidla unijního práva týkající se volného pohybu pracovníků vztahují též

na činnosti vykonané mimo území Unie, pokud si pracovní poměry zachovají dostatečně úzkou vazbu s uvedeným územím (rozsudek ze dne 29. června 1994, Aldewereld, C-60/93, Recueil, s. I-2991, bod 14). Předkládající soud považuje rovněž za důležitý rozsudek ze dne 27. září 1989, Lopes da Veiga (9/88, Recueil, s. 2989, bod 17), který se též týkal situace námořníka a v němž Soudní dvůr rozhodl, že je třeba zjistit, zda pracovní poměr dotyčné osoby vykazuje dostatečně úzkou vazbu s nizozemským územím.

15 Předkládající soud poznamenává, že se hlava II nařízení č. 1408/71 stala během roku 2004, v rámci praxe uplatňované Landelijk Instituut sociale verzekeringen (Státní ústav sociálního pojištění) v oblasti sociálního zabezpečení zaměstnaných osob, použitelnou na námořníky, kteří jsou státními příslušníky některého členského státu Unie nebo Evropského hospodářského prostoru a mají bydliště v některém z těchto států a vykonávají závislou činnost na lodi, jež nepluje pod vlajkou členského státu, a to z pouhého důvodu, že zaměstnavatel měl sídlo v Nizozemsku.

16 Důsledkem výše uvedené praxe je to, že pojišťovna zaměstnanců je názoru, že takoví zaměstnanci jako M. J. Bakker jsou povinně pojištěni, přestože z pohledu nizozemských právních předpisů nenáležejí k takové kategorii pojištěnců. Předkládající soud poznamenává, že tatáž praxe však neposkytuje právní základ pro výběr příspěvků na pojištění zaměstnanců.

17 Podle předkládajícího soudu je skutečnost, že pojišťovna zaměstnanců na dotyčného v praxi nahlíží, přinejmenším ve vztahu k části sociálního pojištění v Nizozemsku, jako na pojištěnce, který tak skutečně požívá výhod spojených s účastí na těchto pojištěních, okolností, která posiluje vazbu k Nizozemsku. Pokud by naproti tomu při posuzování míry vazby k území Unie nebylo možno zohlednit účast v systému sociálního zabezpečení členského státu, předkládající soud si klade otázku, zda by tato účast byla nezbytnou podmínkou pro použití nařízení č. 1408/71 na činnosti vykonávané mimo území Unie. Judikatura Soudního dvora (viz rozsudek ze dne 23. října 1986, van Roosmalen, 300/84, Recueil, s. 3097, a výše uvedené rozsudky Lopes da Veiga a Aldewereld) neposkytuje na tuto otázku žádnou jistou odpověď.

18 Hoge Raad der Nederlanden tedy musí vyřešit otázku, zda s přihlédnutím ke všem okolnostem projednávané věci existuje dostatečná vazba k území Unie. Použije-li se ve věci, kterou předkládající soud projednává, hlava II nařízení č. 1408/7, tento soud má za to, že dotyčná osoba bude v souladu s čl. 13 odst. 2 písm. c) uvedeného nařízení podléhat nizozemským právním předpisům.

19 Za těchto okolností se Hoge Raad der Nederlanden rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Jsou pravidla o určení použitelných právních předpisů obsažená v hlavě II nařízení […] č. 1408/71 použitelná s následkem, že za použitelné budou určeny nizozemské právní předpisy, a v důsledku toho lze vybírat příspěvky na nizozemské sociální pojištění v takovém případě, kdy pracovník nizozemské státní příslušnosti s bydlištěm ve Španělsku pracuje jako námořník pro zaměstnavatele se sídlem v Nizozemsku a svoji práci vykonává na palubě bagrovacích lodí plujících pod nizozemskou vlajkou mimo území [Unie], ačkoliv se při výlučném použití nizozemských vnitrostátních právních předpisů neúčastní v důsledku okolnosti, že nemá bydliště v Nizozemsku, nizozemského systému sociálního zabezpečení?

2) Do jaké míry je přitom relevantní skutečnost, že při provádění nizozemských zaměstnaneckých pojištění je uplatňována praxe, podle které sociální pojišťovna považuje s odkazem na právo Společenství námořníky v takovém případě, jako je projednávaný případ, za pojištěnce?“

K předběžným otázkám

K první otázce

20 Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda je třeba čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 vykládat v tom smyslu, že brání tomu, aby legislativní opatření členského státu vylučovalo z účasti v systému sociálního zabezpečení tohoto členského státu osobu nacházející se v takové situaci jako

žalobce v původním řízení, která je státním příslušníkem uvedeného členského státu, avšak nemá v tomto státě bydliště, a která je zaměstnána na bagrovací lodi plující pod vlajkou téhož členského státu, jež provádí své činnosti mimo území Unie.

21 Zatímco nizozemská vláda a Evropská komise jsou názoru, že je na tuto otázku třeba odpovědět kladně, M. J. Bakker zastává opačný názor.

22 V tomto ohledu je třeba připomenout, že čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 výslovně uvádí, že osoba zaměstnaná na palubě lodi plující pod vlajkou členského státu podléhá právním předpisům uvedeného státu.

23 Na základě tohoto ustanovení podléhá tedy osoba nacházející se v situaci M. J. Bakkera v zásadě nizozemským právním předpisům v oblasti sociálního zabezpečení vzhledem k zaměstnání, které tato osoba vykonává na palubě lodi plující pod nizozemskou vlajkou.

24 M. J. Bakker však ke zpochybnění použití čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 na svou situaci předložil dva argumenty.

25 Zaprvé ve svém písemném vyjádření tvrdil, že bagrovací lodě, na kterých byl zaměstnán, nespadají pod pojem „loď“ uvedený ve zmíněném čl. 13 odst. 2 písm. c).

26 Tento argument nelze přijmout, neboť v tomto ustanovení není stanovena žádná podmínka týkající se druhu „lodi“, které se toto ustanovení týká. Kromě toho z vysvětlení podaných předkládajícím soudem vyplývá, že uvedené bagrovací lodě vlastnily osvědčení o registraci a byly zapsány do nizozemského námořního rejstříku.

27 Zadruhé M. J. Bakker na jednání uplatnil argument, že se čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/7 nepoužije na jeho případ z důvodu, že předmětné bagrovací lodě prováděly své činnosti především v pobřežních vodách Číny a Spojených arabských emirátů. Podle čl. 2 odst. 1 Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu, podepsané v Montego Bay (Jamajka) dne 10. prosince 1982, která vstoupila v platnost dne 16. listopadu 1994, byla ratifikována Nizozemským královstvím dne 28. června 1996 a schválena jménem Evropského společenství rozhodnutím Rady 98/392/ES ze dne 23. března 1998 (Úř. věst. L 179, s. 1; Zvl. vyd. 04/03, s. 260), se přitom svrchovanost pobřežního státu rozšiřuje za jeho pevninské území a vnitřní vody na přilehlé mořské pásmo zvané teritoriální moře. Zaměstnání vykonávaná na dotčených bagrovacích lodích spadají tudíž podle M. J. Bakkera do jurisdikce pobřežních států, a nikoli do jurisdikce členského státu, pod jehož vlajkou lodě plují, tj. Nizozemského království.

28 V této souvislosti je třeba podotknout, že z judikatury Soudního dvora vyplývá, že pouhá okolnost, že k výkonu činností pracovníka dochází mimo území Unie, nestačí k nepoužití unijních právních norem týkajících se volného pohybu pracovníků, pokud si pracovní poměr zachovává dostatečně úzkou vazbu k území Unie. V takovém případě jako ve věci v původním řízení spočívá tato vazba v okolnosti, potvrzené předkládajícím soudem, že M. J. Bakker vykonává zaměstnání na lodi registrované v Nizozemsku ve službách podniku se sídlem v tomto členském státě (v tomto smyslu viz výše uvedené rozsudky Lopes da Veiga, bod 17, a Aldewereld, bod 14).

29 Dále ani respektování svrchovanosti pobřežního státu, ani Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu nevyžadují, aby byly pracovníkovi nacházejícímu se v takové situaci jako M. J. Bakker odepřeny výhody spojené s účastí na sociálním zabezpečení, které v souladu s nařízením č. 1408/71 stanoví členský stát, pod jehož vlajkou loď pluje, pokud se tato loď nachází v pobřežních vodách jiného než tohoto členského státu.

30 Druhý argument uplatněný M. J. Bakkerem tudíž nelze přijmout.

31 Předkládající soud má pochybnosti o použití čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71, jelikož M. J. Bakker nespadá do osobní působnosti tohoto nařízení z důvodu, že není povinně pojištěným v obecném systému sociálního pojištění v Nizozemsku, neboť zde nemá bydliště.

32 V této souvislosti je třeba podotknout, že jediným cílem čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 je určit vnitrostátní právní předpisy použitelné na osoby zaměstnané na palubě lodi plující pod vlajkou členského státu. Účelem tohoto ustanovení jako takového není určit podmínky pro existenci práva nebo povinnosti stát se osobou pojištěnou v systému sociálního zabezpečení nebo v té či oné části takového systému. Je věcí právních předpisů každého členského státu určit tyto podmínky (viz rozsudek ze dne 17. ledna 2012, Salemink, C-347/10, bod 38).

33 Ačkoli si členské státy zachovávají pravomoc organizovat podmínky účasti ve svých systémech sociálního zabezpečení, musí nicméně při výkonu této pravomoci dodržovat unijní právo. Tyto podmínky zejména nemohou vést k vyloučení osob, na které se na základě nařízení č. 1408/71 vztahuje dotčená právní úprava, z působnosti takové právní úpravy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. května 1990, Kits van Heijningen, C-2/89, Recueil, s. I-1755, bod 20, a výše uvedený rozsudek Salemink, body 39 a 40).

34 Článek 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 přitom výslovně stanoví, že osoba zaměstnaná na palubě lodi plující pod vlajkou členského státu podléhá právním předpisům uvedeného státu. Možnost uplatňovat vůči osobám uvedeným v citovaném čl. 13 odst. 2 písm. c) podmínku bydliště stanovenou v právních předpisech dotčeného členského státu za účelem účasti v systému pojištění stanoveném těmito předpisy by znamenala porušení tohoto ustanovení (v tomto smyslu viz výše uvedené rozsudky Kits van Heijningen, bod 21, a Salemink, bod 41).

35 Účinkem čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 je tudíž znemožnit, aby se na osoby uvedené v tomto ustanovení uplatnilo pravidlo použitelných vnitrostátních právních předpisů, podle kterého je účast v systému sociálního zabezpečení stanoveném těmito předpisy podmíněna bydlištěm v dotčeném členském státě (v tomto smyslu viz výše uvedený rozsudek Kits van Heijningen, bod 22).

36 Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že tento přístup byl *de facto* přenesen do praxe Landelijk Instituut sociale verzekeringen, jenž na osoby nacházející se v takové situaci jako M. J. Bakker nahlíží jako na pojištěnce.

37 Vzhledem ke všemu výše uvedenému je třeba na první otázku odpovědět tak, že čl. 13 odst. 2 písm. c) nařízení č. 1408/71 musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby legislativní opatření členského státu vylučovalo z účasti v systému sociálního zabezpečení tohoto členského státu osobu nacházející se v takové situaci jako žalobce v původním řízení, která je státním příslušníkem uvedeného členského státu, avšak nemá v tomto státě bydliště, a která je zaměstnána na bagrovací lodi plující pod vlajkou téhož členského státu, jež provádí své činnosti mimo území Unie.

Ke druhé otázce

38 Vzhledem k odpovědi podané na první otázku není nutno odpovídat na druhou otázku.

K nákladům řízení

39 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (osmý senát) rozhodl takto:

Článek 13 odst. 2 písm. c) nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství, ve znění pozměněném a aktualizovaném nařízením Rady (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996, ve znění nařízení Rady (ES) č. 307/1999 ze dne 8. února 1999, musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby legislativní opatření členského státu vylučovalo z účasti v systému sociálního zabezpečení tohoto členského státu osobu nacházející se v takové situaci jako žalobce v původním řízení, která je státním příslušníkem uvedeného členského státu, avšak nemá v tomto státě bydliště, a která je zaměstnána na bagrovací lodi plující pod vlajkou téhož členského státu, jež provádí své činnosti mimo území Evropské unie.

Podpisy.